

ОГЛЯД СИТУАЦІЇ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

1 серпня — 31 жовтня 2021 року

РЕЗЮМЕ

Оновлена інформація стосується ключових змін ситуації у сфері прав людини в Україні, зокрема, на території, яка контролюється самопроголошеною «Донецькою народною республікою» («Донецька народна республіка») і самопроголошеною «Луганською народною республікою» («Луганська народна республіка»), а також в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, окупованих Російською Федерацією (Крим). Інформація охоплює період з 1 серпня до 31 жовтня 2021 року. УВКПЛ опублікує регулярну піврічну доповідь, що охоплює період із 1 серпня 2021 року до 31 січня 2022 року, в березні 2022 року.

У зоні конфлікту збільшилася кількість жертв серед цивільного населення, а також зросла кількість випадків примусового вербування дорослих чоловіків озброєними групами. Обмеження на перетин лінії зіткнення, встановлені озброєними групами, включно із суворішими обмеженнями з боку «Луганської народної республіки», були непропорційними й порушували права на сімейне життя, соціальне забезпечення, роботу та охорону здоров'я.

У серпні 2021 року ММПЛУ було надано конфіденційний доступ до чотирьох осіб, які тримаються під вартою в «Луганській народній республіці», але подальшого прогресу в наданні незалежним міжнародним спостерігачам доступу до місць тримання під вартою жодна із самопроголошених «республік» не досягла. Водночас, тривали свавільні затримання та

скарги на катування та жорстоке поводження на території, яку вони контролюють.

У своєму висновку від 18 жовтня Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) розділила стурбованість ООН щодо проекту закону про засади державної політики перехідного періоду.

Рада національної безпеки і оборони наклала санкції, що порушують міжнародні стандарти легітимного обмеження свободи вираження поглядів. Тривали напади на працівників ЗМІ.

Тоді як поліція успішно забезпечувала громадський порядок під час зібрань, що проводилися організаціями лесбійок, геїв, бісексуалів, транссексуалів та інтерсексуалів (ЛГБТІ), вона не змогла належним чином відреагувати на протести й мову ворожнечі, яка підбурювала до насильства проти ромів.

Люди без документів, що посвідчують особу, особливо бездомні особи, не могли отримати доступ до послуг з охорони здоров'я, зокрема до вакцинації проти COVID-19 та безкоштовного тестування, що обмежувало їхній доступ до притулків. Виплата заробітної плати працівникам охорони здоров'я відбувалася зі значними затримками, через що деякі працівники звільнялись, що ще більше загострювало наявну ситуацію з нестачею персоналу в медичних закладах.

У Криму, кримські татари, зокрема, заступник голови Меджлісу Наріман Джелялов, далі стикалися зі свавільними затриманнями, триманням під вартою та порушеннями права на справедливий судовий розгляд. Рішення суду, яким визнано священника Православної церкви України винним у здійсненні «незаконної місіонерської діяльності», ще більше обмежило свободу віросповідання.

КОНФЛІКТ

Ескалація бойових дій у зоні конфлікту на сході України призвела до суттєвого збільшення кількості жертв серед цивільного населення та пошкодження цивільних об'єктів.

З 1 серпня до 31 жовтня 2021 року ММПЛУ зафіксувала 32 жертви серед цивільного населення, пов'язані з конфліктом: четверо людей загинули (троє чоловіків і одна жінка) і 28 дістали поранень (19 чоловіків, шість жінок, двоє хлопчиків і одна дівчинка), що на 39% більше, ніж за попередні три місяці (троє загиблих і 20 поранених). Сімдесят вісім відсотків цивільних осіб постраждали внаслідок активних бойових дій, зокрема, одна людина загинула і 20 дістали поранення на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», і одна людина загинула і троє дістали поранення на частинах території Донецької та Луганської областей, які контролюються Урядом. Унаслідок вибухів мін та вибухонебезпечних пережитків війни загинув один чоловік, ще двоє чоловіків і один хлопчик дістали поранення на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», і один чоловік був поранений на території Донецької області, яка контролюється Урядом. Крім того, один чоловік загинув у ДТП за участі військового, і одну жінку було поранено вогнем зі стрілецької зброї під час інциденту з надмірним застосуванням сили на частині території Донецької області, яка контролюється Урядом.

Спеціаліст з прав людини відвідав місце артилерійського обстрілу, який стався 21 жовтня 2021 року, та поговорив із бабусяю пораненої дівчинки

ММПЛУ зафіксувала 37 безпекових інцидентів, що призвели до пошкоджень цивільних об'єктів (за винятком цивільного житла), як-от школи, об'єкти водо- або електропостачання: шість на території, яка контролюється Урядом, і 31 на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками». Це перевищує загальну кількість таких інцидентів, задокументованих за попередні шість місяців (27 інцидентів).

«Я йду на роботу вранці і коли повертаюся додому, я не впевнений, чи стоятиме ще мій будинок, чи буде зруйнований обстрілом»,

— сказав ММПЛУ цивільний чоловік, який був поранений.

Після «указів», виданих навесні 2021 року, дві самопроголошені «республіки» і далі примусово вербувати чоловіків до озброєних груп, що спричиняє стурбованість з огляду на міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини.

СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ І ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Як і раніше, Уряд тримав відкритими всі контрольні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ) на територію, яка контролюється озброєними групами, включно з нещодавно відкритими КПВВ у м. Золоте та м. Щастя (Луганська область), тоді як самопроголошені «республіки» далі обмежували перетин через КПВВ у Станиці Луганській та Новотроїцькому.

9 жовтня 2021 року «Луганська народна республіка» посилила обмеження на перетин через КПВВ «Станиця Луганська», на який у 2021 році припадало близько 95% всіх перетинів лінії зіткнення (499 000 у порівнянні з 28 000 через КПВВ «Новотроїцьке»). Відтоді мешканці, зареєстровані на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», могли залишити цю територію тільки після звернення до «спеціальної робочої групи» або «оперативного штабу із запобігання ввезенню та поширенню COVID-19» із вказанням гуманітарних підстав: медичне лікування, освіта, допомога хворому родичу або похорони родича на території, яка контролюється Урядом. Особам, зареєстрованим на території, яка контролюється Урядом, зазвичай заборонявся в'їзд на територію, яка контролюється самопроголошеними «республіками».

Як наслідок, у жовтні 2021 року загальна кількість перетинів через КПВВ «Новотроїцьке» та «Станиця Луганська» скоротилася в середньому на 63 відсотки (30 530 перетинів) у порівнянні з вереснем (74 840 перетинів) та серпнем (90 921 перетин). Обмеження на перетин лінії зіткнення, встановлені самопроголошеними «республіками», були непропорційними заявленим інтересам захисту здоров'я населення, і порушували права на сімейне життя, соціальний захист, роботу та охорону здоров'я.

Як і раніше, деякі мешканці території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», їздили на територію, яка контролюється Урядом, через Російську Федерацію з порушенням національного законодавства, що дозволяє перетин лише

через офіційні КПВВ. У зв'язку з цим, ММПЛУ вітає зниження кількості штрафів, накладених Державною прикордонною службою України на міждержавному пункті пропуску «Мілове» в Луганській області (зниження штрафів на 88%: 238 у серпні-жовтні 2021 року проти 2058 у травні-липні 2021 року) внаслідок ухвалення в липні 2021 року Закону про скасування адміністративного покарання за перетин кордону з гуманітарних причин.

ММПЛУ стурбована тим, що у разі виконання Ощадбанком рішення про не продовження терміну дії банківських карток для пенсіонерів ВПО після 1 січня 2022 року, то близько 100 000 пенсіонерів, мешканців території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», більшість з яких становлять жінки літнього віку, не матимуть доступу до своїх пенсій. Це змусить пенсіонерів, які не мають змоги перетнути лінію зіткнення через офіційні КПВВ, долати понад 1000 км, через територію Російської Федерації, щоб дістатися до відділень Ощадбанку на території, яка контролюється Урядом, і наражатиме їх на додаткові фінансові витрати, фізичні труднощі та ризику зараження COVID-19.

ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНІСТЬ

На території, яка контролюється Урядом, ММПЛУ далі користувалася безперешкодним конфіденційним доступом до затриманих у зв'язку з конфліктом і провела інтерв'ю із сімома чоловіками й однією жінкою. На території, яка контролюється «Луганською народною республікою», 5 серпня ММПЛУ було надано конфіденційний доступ до двох чоловіків і двох жінок у Луганському СІЗО. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», у доступі, як і раніше, було відмовлено.

Упродовж звітного періоду ММПЛУ отримала подальші твердження про свавільні затримання, які здійснювались Службою безпеки України (СБУ). Наприклад, у червні 2021 року чоловіка було затримано в Києві та доставлено поїздом до приміщення СБУ в Северодонецьку (Луганська область), де, без адвоката, його допитали про діяльність з 2014 року у Російській Федерації та на території, яка контролюється

самопроголошеними «республіками». Представники СБУ конфіскували його паспорт і привезли чоловіка в готель, де наказали нікуди не виходити та нікому не телефонувати. Співробітники СБУ, які приїхали для розмови з ним у готель, запропонували йому умовний вирок у разі визнання провини за статтями 110 (посягання на територіальну цілісність) та 260 (участь у не передбачених законом воєнізованих або збройних формуваннях) Кримінального кодексу України. Адвокат, до якого звернувся родич чоловіка, порадив відмовитись від угоди та залишити готель, де він мешкав три тижні, що чоловік і зробив. У серпні 2021 року СБУ офіційно затримала цього чоловіка.

ММПЛУ зафіксувала десять випадків свавільних затримань та тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», здебільшого у вигляді «адміністративного арешту» (на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою») і «превентивного затримання» (на території, яка контролюється «Луганською народною республікою»). Сім'ї тижнями та місяцями не знали про місцеперебування та долю своїх затриманих родичів, що негативно позначалось на фізичному та психологічному

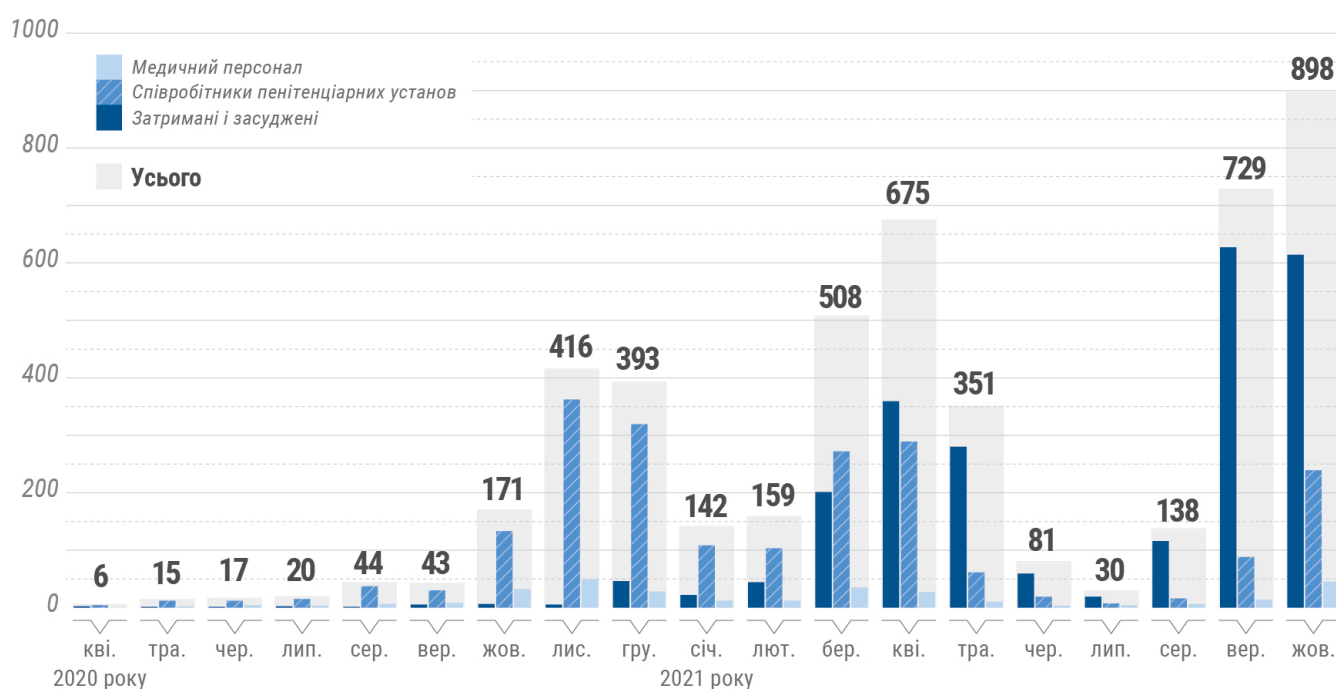
стані сімей. ММПЛУ також зафіксувала один випадок катування чоловіка працівниками «міністерства державної безпеки» («мдб»).

У вересні та жовтні кількість випадків COVID-19, зареєстрованих у пенітенціарних установах на території, яка контролюється Урядом, сягнула найвищого місячного показника від початку пандемії і зростає на 729 випадків у вересні та 898 випадків у жовтні проти 138 у серпні. Самопроголошені «республіки» далі заперечували наявність COVID-19 у місцях тримання під вартою.

ПРАВОСУДДЯ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

18 жовтня Венеціанська комісія опублікувала [висновок на законопроект «Про засади державної політики перехідного періоду»](#), в якому виклала основні занепокоєння щодо законопроекту, які Група установ ООН в Україні підіймала з органами влади у лютому, червні та вересні. Зокрема, Венеціанська комісія встановила, що низка найважливіших положень законопроекту не відповідає міжнародним стандартам, зокрема, визначення правосуддя перехідного періоду, право на правду, засоби правового захисту та відшкодування. Венеціанська комісія також зазначила, що багато положень мають розмитий характер і

НОВІ ВИПАДКИ COVID-19 У ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВАХ, 2020-2021 роки, по місяцях

Дата створення: 24 листопада 2021 року Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

не узгоджені з чинним законодавством, і що законопроект недостатньо враховує гендерні аспекти.

ВИБОРИ

20 серпня Центральна виборча комісія (ЦВК) підтвердила своє рішення не проводити у жовтні 2021 року місцеві вибори у 18 об'єднаних громадах Донецької та Луганської областей. З огляду на законодавчий пробіл у визначенні критеріїв та методології ухвалення такого рішення, ЦВК ґрунтувала своє рішення на оцінках безпеки, наданих військово-цивільними адміністраціями Донецької та Луганської областей. Водночас ЦВК не мала змоги провести незалежну перевірку цих оцінок. Отже, рішення, яке позбавило права голосу близько 500 000 осіб, не було прозорим. У червні 2021 року ЦВК звернулася до Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної Ради України з проханням розробити закон для визначення критеріїв таких рішень.

ЗАКОН ПРО ГАРМОНІЗАЦІЮ

ММПЛУ стурбована тим, що з моменту отримання 7 червня 2021 року проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» Президент України досі його не підписав. Закон погоджує кримінальну відповідальність за міжнародні злочини з міжнародними стандартами.

ЗАКОН ПРО МЕНШИНИ

ММПЛУ зазначає, що законопроект про захист прав національних меншин досі не зареєстрований у Парламенті попри те, що закон про державну мову зобов'язує Кабінет Міністрів до січня 2020 року розробити проект закону щодо порядку реалізації прав корінних народів та національних меншин.

ПРАВОСУДДЯ

ММПЛУ стурбована тим, що ймовірна втеча обвинуваченого у ключовому провадженні, пов'язаному з подіями на Майдані, може

поставити під загрозу право жертви на ефективний засіб правового захисту. На думку ММПЛУ, цієї ситуації можна було б уникнути, якби суд розглянув справу впродовж розумного строку, обрав альтернативу запобіжному заходу у вигляді тримання під вартою, який би не дав змоги обвинуваченому переховуватися від суду, і якби прокуратура висунула йому відповідні обвинувачення у 2015 році. Станом на 31 жовтня обвинувачений усе ще перебуває у розшуку.

За звітний період, ММПЛУ зафіксувала, що «суди» самопроголошених «республік» засудили 13 осіб за «злочини», пов'язані з конфліктом. Як зазначено у [тематичній доповіді УВКПЛ про відправлення правосуддя](#), такі «вироки» виносяться у провадженнях, що суперечать міжнародним стандартам справедливого судового розгляду, включно з правом на розгляд справи незалежним і безстороннім судом, правом на публічний судовий розгляд, правом обирати собі адвоката і правом не свідчити проти себе.

СВОБОДА ДУМКИ ТА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

ММПЛУ задокументувала чотири напади на працівників ЗМІ. 14 серпня, кілька осіб, пов'язаних із «Національним корпусом» – групою, що пропагує насильство – напали на журналіста онлайн-платформи «Букви», який фотографував організований групою захід. Нападники побили потерпілого та пошкодили його обладнання.

4 жовтня, оператор Радіо Свобода (RL/RFE), яке висвітлює тему корупції, зазнав фізичного нападу з боку чотирьох співробітників державного банку під час інтерв'ю одного з них. Поліція почала розслідування за фактом перешкоджання журналістській діяльності, а не більш тяжкого злочину – насильство проти журналіста. ММПЛУ вітає осуд високопосадовцями цих двох нападів.

ММПЛУ зі стурбованістю відзначає ймовірний тиск на державні ЗМІ з боку високопосадовців із метою вплинути на редакційну політику державного телеканалу. 19 жовтня журналістка каналу публічно написала у соціальних мережах, що канал зазнав тиску

урядовців, які намагалися контролювати, які гості можуть з'явитися в ефірі. Представники Уряду відкинули ці звинувачення.

20 серпня Президент затвердив кілька рішень Ради національної безпеки і оборони, внаслідок чого було закрито онлайн ЗМІ «strana.ua», «sharij.net» та їхні під-домени. ММПЛУ стурбована, що ці рішення становлять невинуваті обмеження права на свободу вираження поглядів, оскільки вони не були прийняті незалежним органом і не відповідають вимогам необхідності та пропорційності.

1 жовтня «верховний суд» «Луганської народної республіки» залишив у силі «вироки» у вигляді умовного позбавлення волі, винесені парі, засудженій у червні 2021 року за «подання завідомо неправдивої скарги». Раніше пара звернулася до «генеральної прокуратури» зі скаргою на те, що «правоохоронні органи» не провели розслідування за фактом руйнування їхнього бізнес-приміщення у 2016 році внаслідок бойових дій. Потерпілі стверджують, що вирок є помстою «мгб» за їхню скаргу.

НЕДИСКРИМІНАЦІЯ

ММПЛУ зафіксувала два невеликі конфлікти між ромами та іншими членами громади в Ірпені та Торчині, у яких мала місце мова ворожнечі, що підбурювала до насильства проти ромів. Поліція, присутня на місці інцидентів, не відреагувала ефективно на мову ворожнечі, що могло призвести до ескалації конфлікту та насильства.

28 липня була ухвалена Стратегія щодо ромської національної меншини, але План дій для її виконання поки не затверджений. Забезпечення належних фінансових ресурсів для реалізації Стратегії матиме істотне значення для захисту та просування прав людини ромської меншини в Україні.

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ

Суттєво покращилася охорона громадського порядку під час мирних зібрань ЛГБТІ в Україні. Зокрема, правоохоронні органи успішно забезпечили порядок на маршах рівності ЛГБТІ у Києві, Харкові, Одесі та Кривому

Розі. За фактом розклеювання в Одесі листівок із фотографіями представників ЛГБТІ-спільноти та організаторів прайду з написом «знай свого ворога» національна поліція порушила кримінальну справу за статтею 161 (розпалювання ненависті або порушення рівноправності громадян за ознакою упередженості) Кримінального кодексу.

Прайд марш у Харкові 12 серпня 2021 року

БЕЗДОМНІ ОСОБИ

Права бездомних осіб на здоров'я, життя, достатнє житло, достатній життєвий рівень наражаються на підвищений ризик для тих, хто не має документів, що посвідчують особу. Особи без цих документів не можуть зробити безкоштовні тести на COVID-19 і можуть зіткнутися зі складнощами під час вакцинації від COVID-19. Утім, навіть ті особи яким вдасться вакцинуватись можуть не отримати відповідні сертифікати через відсутність документів, що посвідчують особу. Це заважає доступу до притулків, які можуть не приймати осіб без сертифікатів про вакцинацію проти COVID-19 або негативних результатів тесту, особливо у регіонах, що перебувають у «червоній зоні». Багато бездомних осіб не мають доступу до інших медичних послуг, оскільки без посвідчення особи не можуть оформити «декларацію про вибір лікаря» (запроваджену реформою охорони здоров'я), необхідні для обрання лікаря первинної медичної допомоги.

СУБСИДІЇ НА ОПЛАТУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Наприкінці вересня 2021 року Апарат Прем'єр-міністра оголосив про збільшення на 34%, на 12 мільярдів гривень, бюджету субсидій на комунальні послуги до кінця 2021 року та

пообіцяв зафіксувати тарифи на газ та тепло на опалювальний сезон. Попри обіцянку Уряду зберегти ціни на комунальні послуги низькими, деякі регіони згодом оголосили про плани щодо їх підвищення. ММПЛУ стурбована тим, що особи та групи у вразливому становищі, як-от роми, жителі сільських районів та територій, постраждалих від конфлікту, а також особи з інвалідністю, зокрема, жінки з цих груп, часто не можуть отримати субсидії, і що навіть у разі отримання субсидій на оплату комунальних послуг, їх розмір, не покриває фактичних витрат. Такі люди несумірно потерпають від зростання вартості комунальних послуг через низьку заробітну плату та виключення з офіційного ринку праці.

СПРАВЕДЛИВІ ТА СПРИЯТЛИВІ УМОВИ ПРАЦІ

«Молоді лікарі працюють три роки і потім йдуть»,

— директор психіатричної лікарні про
плинність медичних працівників та працівниць
через низьку заробітну плату.

З весни 2021 року, у медичних закладах 18 регіонів було зафіксовано випадки невиплати заробітної плати працівникам охорони здоров'я. За даними національної профспілки працівників охорони здоров'я, заборгованість із заробітної плати зростала експоненційно і станом на кінець жовтня сягнула приблизно 341 мільйон гривень (13 мільйонів доларів США). Унаслідок цього працівники охорони здоров'я в багатьох регіонах не отримують достатньої заробітної плати, тоді як їхнє навантаження збільшилось через зростання випадків захворювання на COVID-19. Такі умови негативно [впливають](#) на соціально-економічні права працівників охорони здоров'я, серед яких більшість складають жінки.

КРИМ

На тлі попередніх відмов у задоволенні заяв Православної церкви України про перереєстрацію як релігійної організації відповідно до законодавства Російської Федерації, 23 серпня, суд у Криму визнав священника церкви винним у «незаконній місіонерській діяльності» за проведення

8 серпня меси у невеликому монастирі у Білогірському районі за участі п'яти вірян та наклав на нього штраф у розмірі 15 000 російських рублів. Вердикт суду був мав формальний характер і здебільшого ґрунтувався на відсутності реєстрації церкви. Суд проігнорував аргументи священника про те, що він проводив месу для своєї постійної пастви без будь-якого елемента прозелітизму.

3-4 вересня Федеральна служба безпеки Російської Федерації (ФСБ) заарештувала п'ять кримських татар, включно з першим заступником голови Меджлісу Наріманом Джеляловим у зв'язку з інцидентом 23 серпня 2021 року на газопроводі під Сімферополем. Усі п'ять осіб трималися під вартою без зв'язку із зовнішнім світом від 19 до 38 годин, їхнє місцеперебування приховувалося, їм відмовляли у доступі до обраних адвокатів упродовж різних періодів від 21 години до десяти днів. За повідомленнями, щонайменше троє з них зазнали катувань та/або жорстокого поводження. Двох із них було звільнено на короткий термін і знову заарештовано 4 вересня за адміністративними обвинуваченнями в «непокорі вимозі поліції». Їх було знову звільнено 18 та 19 вересня після 14 та 15 діб адміністративного затримання. Інші троє, включно з паном Джеляловим, були взяті під варту. Їм загрожує до 20 років позбавлення волі за обвинуваченнями у скоєнні диверсії та незаконному виготовленні вибухових речовин.

Окупаційна влада Російської Федерації в Криму далі обмежувала основоположні свободи та громадянський простір, зокрема, свободу мирних зібрань через застосування виняткових заходів надзвичайного характеру у зв'язку з COVID-19. 4 вересня російська поліція заарештувала щонайменше 54 чоловіків та трьох жінок у Сімферополі після стихійного зібрання біля управління ФСБ у відповідь на затримання п'яти кримських татар. Згодом 47 людей було визнано винними в «порушенні правил поведінки під час надзвичайної ситуації» та оштрафовано. Аналогічні інциденти сталися 11, 25 та 29 жовтня 2021 року, коли поруч із будівлею суду в Сімферополі російські поліцейські затримали 69 чоловіків, які намагалися взяти участь у судових засіданнях у справах «Хізб ут-Тахрір». За твердженнями російської влади,

обвинувачені брали участь в масовому одночасному перебуванні у громадському місці, що є «порушенням санітарно-епідеміологічних правил», запроваджених у зв'язку з пандемією COVID-19, і стояли на відстані одного метра один від одного,

створюючи загрозу поширення COVID-19. Шістдесят шість чоловіків було притягнуто до адміністративної відповідальності та пізніше звільнено, і двох було звільнено без висунутих обвинувачень.

КОНТАКТНІ ДАНІ

вул. Еспланадна, 20, к. 310,
м. Київ, 01023
+38 044 253 59 66
ohchr-hrmmu@un.org

Відскануйте QR-код,
щоб прочитати більше
доповідей УВКПЛ
щодо
ситуації з правами
людини в Україні